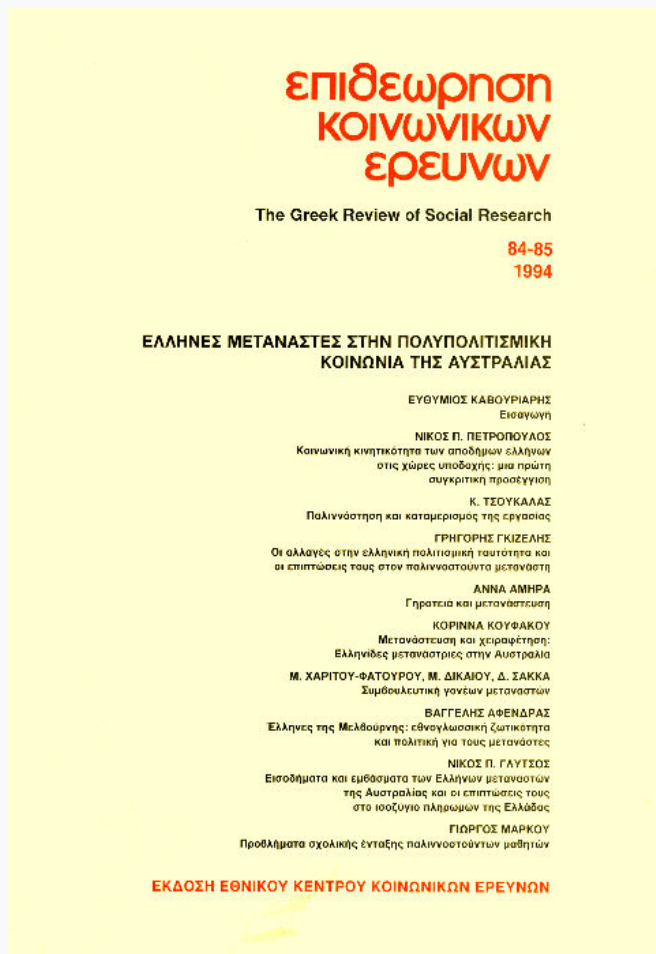

The Greek Review of Social Research

Vol 84 (1994)

84-85

Έλληνες της Μελβούρνης: εθνογλωσσική ζωτικότητα και πολιτική για τους μετανάστες

Βαγγέλης Αφένδρας

doi: [10.12681/grsr.621](https://doi.org/10.12681/grsr.621)

Copyright © 1994, Βαγγέλης Αφένδρας

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Αφένδρας Β. (1994). Έλληνες της Μελβούρνης: εθνογλωσσική ζωτικότητα και πολιτική για τους μετανάστες. *The Greek Review of Social Research*, 84, 87–105. <https://doi.org/10.12681/grsr.621>

Βαγγέλης Αφένδρας*

ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΒΟΥΡΝΗΣ:
ΕΘΝΟΓΛΩΣΣΙΚΗ ΖΩΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ: ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ/ΖΩΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η διατήρηση της ελληνικής γλώσσας από τους ομογενείς αποτελεί μια πάγια ελληνική θέση. Είναι αναμφισβήτητα και η θέση των περισσότερων ομογενειακών οργανώσεων, όπως φαίνεται από τα προγράμματα ή τα ψηφίσματά τους σε διάφορα συνέδρια, είναι όμως και ατομική επιλογή ενός μεγάλου μέρους των Ελλήνων της διασποράς (βλ. *Costantakos, 1982, Smolicz, 1985* κλπ.).

Η μελέτη της διατήρησης ή μετατόπισης στοιχείων της πολιτιστικής ταυτότητας μειονοτικών πληθυσμών –συνθήκες, διαδικασίες κ.λπ.– αποτελούν αντικείμενο μελέτης σε διάφορες κοινωνικές επιστήμες. Μια σημαντική μεθοδολογία έχει αναπτυχθεί για την ανάλυση αυτού του φαινομένου, αρχικά από την ανθρωπολογία και την κοινωνιολογία και πιο πρόσφατα από την ψυχολογία και την κοινωνιολογία της γλώσσας (*Fishman, 1971: 299-340*).

Επειδή ακριβώς η γλωσσική αφομοίωση (ή μετατόπιση) αποτελεί μία αναπρεπτή διαδικασία, με κάποιες βέβαια τοπικές διαφοροποιήσεις ως προς τους ρυθμούς με τους οποίους συντελείται, είναι ανάγκη ο προγραμματισμός μέτρων για την επιβράδυνσή της να στηρίζεται και σε μια βαθύτερη κατανόηση, που να θεμελιώνεται επιστημονικά, αυτού του φαινομένου.

Προσπάθειες που γίνονται τελευταία για τη συστηματική ανάλυση των προοπτικών διατήρησης εθνογλωσσικών ομάδων, τη ζωνικότητά τους, θα ήταν χρήσιμο να ληφθούν υπόψη στη μελέτη του απόδημου ελληνισμού και στη διάλυση της αντίστοιχης ελληνικής γλωσσικής και εκπαιδευτικής πολιτικής.

Σε μια πρώτη εφαρμογή θα εξετάσω στη συνέχεια την περίπτωση της ελληνικής παροικίας στην πολιτεία της Βικτόριας στην Αυστραλία, μιας σημαντικής

* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

συγκέντρωσης ομογενών μεγέθους περίπου 200 χιλ. ατόμων.¹ Η πληθυσμιακή σπουδαιότητα λοιπόν, και όχι μόνο αυτή, δικαιολογεί την ενασχόλησή μας με τη συγκεκριμένη παροικία.

Το θέμα της μελλοντικής κατάστασης των Ελλήνων της Βικτόριας έχει απασχολήσει πρόσφατα ένα σημαντικό αριθμό μελετητών (*Afendras, 1981, Quinn, 1981, Smolicz, 1985, Tamis, 1985, και Giles, Rosenthal & Young, 1985*). Καθεμία από τις παραπάνω εργασίες χαρακτηρίζεται από διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση στο θέμα, αλλά και διαφορετικό βαθμό προσωπικής εμπλοκής του ερευνητή στο αντικείμενο, διαφορετική στράτευση και στήριξη συγκεκριμένων θέσεων για τα μεταναστευτικά.

Το πλαίσιο της παρούσας ανάλυσής μου βασίζεται στην τελευταία από τις εργασίες που αναφέρω παραπάνω (*Giles κ.ά.*), αποτέλεσμα μιας συγκριτικής έρευνας από ομάδα κοινωνικών ψυχολόγων. Η έρευνα αφορά την έννοια της εθνογλωσσικής ζωτικότητας, η οποία αναφέρεται σε ομάδες παραγόντων σημαντικών στην απομόνωση των δομικών στοιχείων που προωθούν ή αντίθετα εμποδίζουν τη μακροχρόνια διατήρηση μιας εθνικής γλώσσας.

Τρία συμπλέγματα αυτών των παραγόντων καθορίζονται: (α) το *κοινωνικό κύρος*, (β) τα *δημογραφικά χαρακτηριστικά* και (γ) η *θεσμική στήριξη* που παρέχεται στην ομάδα και τη γλώσσα της από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις κυβερνητικές υπηρεσίες, την εκπαίδευση κ.λπ.

Αυτοί οι παράγοντες συγκλίνουν στη διαμόρφωση της *αντικειμενικής ζωτικότητας* της ομάδας που μέσα από ψυχοκοινωνικές διεργασίες επιδρά στα μέλη της ομάδας - στις σχέσεις τους με μέλη άλλων εθνογλωσσικών ομάδων, αλλά και στην αντιμετώπιση της ίδιας της γλώσσας τους.

Έννοιες παρεμφερείς με αυτήν της ζωτικότητας έχουν αναπτυχθεί και από άλλους Καναδούς ερευνητές σε σχέση μάλιστα με τη δίγλωσση κοινωνικοποίηση των παιδιών. Μια τέτοια έννοια είναι η *αποτίμηση της γλώσσας*, διάσταση που με τη σειρά της εξαρτάται από τη *σχετική εθνογλωσσική ζωτικότητα* και που άπτεται της όλης διαδικασίας της αφομοίωσης: «το παιδί μαθαίνει τις γλώσσες του περιβάλλοντός του, εφόσον θεωρεί ότι έχουν κύρος μέσα στο κοινωνικό του κύκλωμα, την περιβάλλουσα κοινότητα και την κοινωνία γενικότερα και ακόμη όταν βλέπει ότι καλύπτουν ορισμένες λειτουργίες. Σημαντικός παράγοντας στην εξέλιξη της κάθε γλώσσας του δίγλωσσου είναι και η αξία που η ευρύτερη κοινωνία αποδίδει σ' αυτήν αλλά και η αποτίμηση των γλωσσών από το ίδιο το παιδί» (*Hamers and Blanc, 1982:34*).

Βλέπουμε λοιπόν ότι θίγονται δύο πλευρές της ζωτικότητας. Η μία έχει σχέση με την αντικειμενική κατάσταση της ομάδας, της γλώσσας της και της θέσης

1. Το μέγεθος ποικίλλει ανάλογα με τον ορισμό που ακολουθούμε για τον πληθυσμό, δηλαδή ποιους συγκαταλέγουμε στην παροικία. Τα στοιχεία που υπάρχουν στις απογραφές του γενικού πληθυσμού ή αντίστοιχα των μαθητών στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης άλλοτε βασίζονται στον τόπο γέννησης, άλλοτε στον τόπο γέννησης των γονέων, τη θρησκεία, τη «συνήθη» γλώσσα, τη μητρική γλώσσα κ.λπ. Είναι προφανές ότι το μέγεθος της παροικίας εξαρτάται από την επιλογή κριτηρίων «ελληνικότητας».

των δύο στο ευρύτερο σύνολο. Η άλλη αναφέρεται στην αντίληψη της ζωτικότητας από τα ίδια τα μέλη της ομάδας, αλλά και από τον κοινωνικό τους περίγυρο, αυτό που οι ερευνητές ορίζουν ως *υποκειμενική ή προσλαμβανόμενη* ζωτικότητα. Η εμπειρική έρευνα των Giles, Rosenthal & Young βασίστηκε σε συνεντεύξεις με ερωτηματολόγιο ενός μικρού αριθμού μαθητών γυμνασίου στο κέντρο της Μελβούρνης. Τα μισά παιδιά ήταν Ελληνοαυστραλοί και τα άλλα μισά Αγγλοαυστραλοί. Σε κάθε ομάδα εξετάστηκε η αντίληψή της για τη δική της ζωτικότητα όπως και για τη ζωτικότητα αντίστοιχα της άλλης ομάδας/γλώσσας.² Από τα συμπεράσματα, σημαντικό είναι ότι οι Ελληνοαυστραλοί και οι Αγγλοαυστραλοί μαθητές συμφώνησαν πως τα ελληνικά έχουν μεγαλύτερη ζωτικότητα από τα αγγλικά σε πέντε σημεία, τέσσερα από τα οποία αφορούν δημογραφικά χαρακτηριστικά:

- υψηλότερη γεννητικότητα,
- συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές της πόλης,
- μετανάστευση (αφίξεις),
- ενδογαμία και,
- μεγαλύτερη περηφάνια για την πολιτιστική τους παράδοση.

Στις άλλες διαστάσεις δεν προέκυψε συμφωνία ανάμεσα στις δύο ομάδες. Αν εξετάσουμε τώρα το φαινόμενο από μια άλλη σκοπιά, διαπιστώνουμε ότι οι παραπάνω παράγοντες που υπεισέρχονται στον καθορισμό της ζωτικότητας παρουσιάζουν διαφορετικό βαθμό ευαισθησίας ο καθένας σε κυβερνητικά μέτρα για τη μετανάστευση, αλλά και στην αυστραλιανή κυβερνητική πολιτική για την εκπαίδευση ή τον «πολυπολιτισμό». Αυτή τη σχέση θα προσπαθήσω να ανιχνεύσω στη συνέχεια.

1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

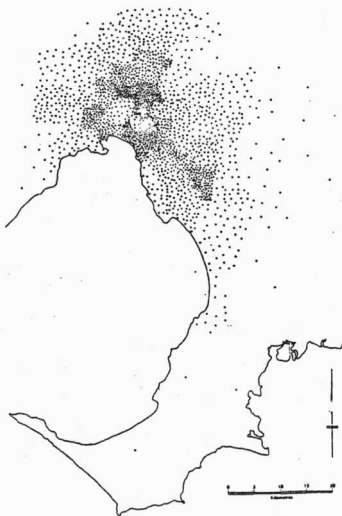
Στην ομάδα των δημογραφικών παραγόντων που χαρακτηρίζουν την εθνογλωσσική ομάδα περιλαμβάνονται ο *συνολικός πληθυσμός της, η χωροταξική κατανομή και η συγκέντρωσή του*. Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζονται σημαντικά από

2. Οι ερωτήσεις κάλυπταν: 1) πρόσληψη τοπικού κύρους της (κάθε) γλώσσας, 2) πρόσληψη του διεθνούς κύρους της γλώσσας, 3) παρουσία αγγλικών/ελληνικών στις κρατικές υπηρεσίες, 4) γεννήσεις Αγγλοαυστραλών/Ελληνοαυστραλών, 5) αγγλοαυστραλιανό/ελληνοαυστραλιανό έλεγχο οικονομικών επιχειρήσεων, 6) παρουσία αγγλικών/ελληνικών στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, 7) πρόσληψη κύρους ομάδας, 8) τοπική αναλογία Αγγλοαυστραλών/Ελληνοαυστραλών, 9) παρουσία αγγλικών/ελληνικών στα σχολεία, 10) αγγλοαυστραλιανό/ελληνοαυστραλιανό χαρακτηριστικά μετανάστευσης, 11) ποσοστά μεικτών γάμων, 12) έκταση αγγλοαυστραλιανής/ελληνοαυστραλιανής πολιτικής δύναμης, 13) παρουσία αγγλικών/ελληνικών στις οικονομικές επιχειρήσεις, 14) εξωτερική μετανάστευση Αγγλοαυστραλών/Ελληνοαυστραλών, 15) υπερηφάνεια για την πολιτιστική ιστορία, 16) χρήση αγγλικών/ελληνικών στη θρησκευτική λατρεία, 17) αποτίμηση της εκπροσώπησης της ομάδας στα πολιτιστικά, 18) ποσοστό της ομάδας στο συνολικό πληθυσμό.

τη γεννητικότητα και τις μεταναστευτικές ροές (αφίξεις-αναχωρήσεις). Στην περίπτωση των Ελληνοαυστραλών της Βικτόριας, η κατάσταση διαμορφώνεται ως εξής: κατά τη δεκαετία του '70, ο απόλυτος αριθμός ήταν περίπου 125.000 άτομα, ένα σημαντικό δηλαδή μέγεθος, και ως κρίσιμη μάζα και ως ποσοστό του συνολικού ντόπιου πληθυσμού (Giles *et al.*, 1985: 257). Κάτι περισσότερο από το 1/4 του αριθμού των Ελληνοαυστραλών ήταν συγκεντρωμένο στα εσωτερικά προάστια με τους υπόλοιπους διάσπαρτους στις υπόλοιπες περιοχές της Μελβούρνης. Όσον αφορά τη διάσταση της ενδογαμίας, την τέταρτη δημογραφική διάσταση που πιστεύεται από τους μαθητές ότι ευνοεί τη ζωτικότητα, οι Giles κ.ά. δεν παρουσιάζουν στοιχεία για τους μεικτούς γάμους, υποστηρίζουν όμως

ΧΑΡΤΗΣ 1

*Μελβούρνη: αριθμός ατόμων που συνήθως μιλούν ελληνικά
(«use Greek regularly»), απογραφή 1976, άτομα άνω των 5 ετών.
Οι γεννημένοι στην Ελλάδα ήταν 73.426*

Σημ.: Δε συμπεριλαμβάνονται οι δίγλωσσοι με άλλη γλώσσα που αρχίζει από Α μέχρι GR, όπως π.χ. οι Έλληνες της Αιγύπτου που καταχωρούνται στα αραβικά.

Πηγή: McKay (1981, εικ. 7, 42).

τη βασική υπόθεση ότι το ποσοστό των μεικτών γάμων θα πρέπει να είναι χαμηλότερο για τους Ελληνοαυστραλούς, βασιζόμενοι σε επιχειρήματα σχετικά με τη θρησκευτική ταυτότητα και τη συνοχή της ελληνοαυστραλιανής οικογένειας. Θα μπορούσαμε να εξετάσουμε συστηματικά τους δημογραφικούς παράγοντες με αναφορά στο πλαίσιο ανάλυσης των «μερικών πληθυσμών» που έχει προταθεί από τον Καναδό ερευνητή της δημογραφίας της γλώσσας de Vries (1980):

α) τον πληθυσμό υπό εξέταση,

β) τους τρόπους εισόδου: όλους τους μηχανισμούς με τους οποίους προστίθενται νέα μέλη στον πληθυσμό, π.χ. μετανάστευση, γεννήσεις κ.λπ.,

γ) τους τρόπους εξόδου: όλους τους αντίστοιχους μηχανισμούς απώλειας μελών όπως θάνατο, αναχώρηση ή μετατόπιση προς άλλους μερικούς πληθυσμούς (δηλ. αφομοίωση).

Με βάση τα παραπάνω εξετάζονται οι μεταβολές στη χωροταξική κατανομή των στοιχείων του μερικού πληθυσμού μέσα στο χρόνο. Μία ουσιαστική ανάλυση της δημογραφικής κατάστασης των Ελληνοαυστραλών πρέπει να βασίζεται όχι σε στατικά μεγέθη (π.χ. ο πληθυσμός το 1976 ή το 1980) αλλά σε διαχρονικές τάσεις. Στο βαθμό βέβαια που η πηγή των στοιχείων μας είναι οι εκάστοτε απογραφές και ο ορισμός «Έλληνας της Αυστραλίας» δεν παραμένει σταθερός, υποφέρει και η αξιοπιστία της ανάλυσης.

Εξετάζοντας πρόχειρα τους μηχανισμούς εισόδου, διαπιστώνουμε ότι οι τάσεις είναι αρνητικές: η αρχικά υψηλή γεννητικότητα των Ελληνοαυστραλών μειώνεται και υπάρχουν ενδείξεις ότι τείνει να γίνει χαμηλότερη και από αυτήν των αυστραλογεννημένων.³ Παράλληλα, ενώ πράγματι τους Ελληνοαυστραλούς χαρακτηρίζουν δείκτες θετικοί για τη γονιμότητα, όπως το μικρότερο ποσοστό άγαμων γυναικών ηλικίας άνω των 25 ετών ή το χαμηλότερο ποσοστό διαζυγίων, η κατάσταση μεταβάλλεται, αφού πρόσφατα στοιχεία παρουσιάζουν αύξηση των διαζυγίων για τις γυναίκες που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή την Κύ-

3. Αν εξετάσουμε τον αριθμό παιδιών σε σχέση με την ηλικία για γυναίκες γεννημένες στην Ελλάδα, βλέπουμε μια πτωτική τάση:

Ποσοστό γυναικών με 0 και με 3 παιδιά

0-παιδιά					3-παιδιά			
20-29	30-39	40-49	50-59	(ηλικ)	20-29	30-39	40-49	50-59
25	15	10	12	%	13	25	43	42

Ο μέσος αριθμός παιδιών για τις γυναίκες με τόπο γέννησης την Ελλάδα ήταν 2,16, για το σύνολο των αυστραλογεννημένων 2,08, για τις γεννημένες στην Ιταλία 2,56. Ο μέσος όρος παιδιών που προβλέπεται για τις γυναίκες που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα είναι χαμηλότερος απ' αυτόν του συνόλου των γυναικών που έχουν γεννηθεί στην Αυστραλία. Υπάρχουν σημαντικές αυξητικές τάσεις στα ποσοστά των χωρισμένων-διαζευ/νων Ελληνοαυστραλίδων. Αυξάνονται τα ποσοστά των Ελληνοαυστραλίδων 25 ετών+ που δεν έχουν σύναψει γάμο ποτέ. (Από το *Information Paper No 2, VEAC, 1987, Πίν. 5 κ.λπ.*)

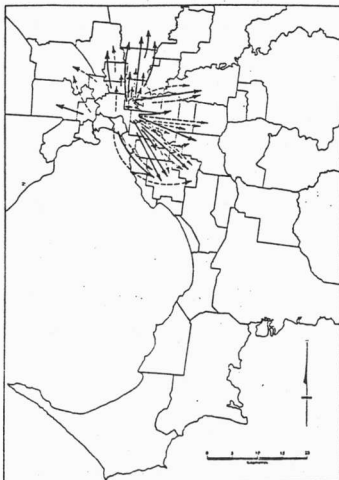
προ. Εξάλλου υπάρχουν ενδείξεις ότι αυξάνεται το ποσοστό των μεικτών γάμων, κυρίως στη δεύτερη γενιά (βλέπε και σημείωση 2). Θα πρέπει επίσης να εξεταστεί και το ποσοστό του πληθυσμού των Ελληνοαυστραλών σε προχωρημένη ηλικία το οποίο καθορίζει μελλοντικά ποσοστά θνησιμότητας άρα και μεγέθους της ομάδας. Στο ίδιο σκεπτικό αναφορικά με τη διάγνωση της δημογραφικής κατάστασης των Ελληνοαυστραλών εξετάζουμε και τα φαινόμενα μετανάστευσης από τα σημεία που μας αφορούν. Τρεις τρόποι εξόδου λειτουργούν στην περίπτωση μας:

- α) μετατόπιση προς τα εξωτερικά προάστια, μακριά από το κέντρο, με αποτέλεσμα τη διάσπαση των πρότερων υψηλών συγκεντρώσεων Ελληνοαυστραλών,
- β) μετανάστευση σε άλλες πολιτείες της Αυστραλίας, π.χ. τη Βρισβάνη,
- γ) παλιννόστηση στην Ελλάδα.

Η πρώτη κίνηση είναι επαρκώς τεκμηριωμένη και ήδη διανύει τη δεύτερη δεκαετία της. Φαίνεται στον Πίνακα 2 για την περίοδο 1971-76.

ΧΑΡΤΗΣ 2

Μελβούρνη: ενδοαστικές αλλαγές κατοικίας 1971-76 πληθυσμού με τόπο γέννησης την Ελλάδα (καθαρά μεγέθη)

Σημ.: Τα μεγέθη θα ήταν πολύ μεγαλύτερα αν είχαν συμπεριληφθεί οι Ελληνοαυστραλοί με τόπο γέννησης εκτός Ελλάδας, πράγμα σημαντικό μάλιστα για το μαθητικό πληθυσμό.

Πηγή: McKay (1981, εικ. 52).

Οι επιπτώσεις μιας τέτοιας μετατόπισης στη δημογραφική συγκέντρωση του πληθυσμού των Ελληνοαυστραλών φαίνονται και στους Πίνακες 3 και 4. Σχετικά με την εσωτερική μετανάστευσή τους στην Αυστραλία δεν έχω στοιχεία στη διάθεσή μου. Όσον αφορά την παλιννόστηση στην Ελλάδα, υπάρχουν τουλάχιστον έξι ενδείξεις ενός ισχυρού ρεύματος, όπως π.χ. ο αριθμός των Ελληνοαυστραλών μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.⁴

Τέλος, ο μηχανισμός της αφομοίωσης, δηλαδή το πέρασμα σε άλλο μερικό πληθυσμό, εκφράζεται από το ποσοστό στις απογραφές του πληθυσμού που έχει (μεν) γεννηθεί στην Ελλάδα, χρησιμοποιεί όμως τα αγγλικά ως πρώτη/κύρια γλώσσα: ενώ στην απογραφή του 1976 ήταν το χαμηλότερο ανάμεσα στις ομάδες των μεταναστών με 2,56%, το 1981, παρά το ό,τι εξακολουθούσε να είναι το χαμηλότερο, είχε ανέβει στα 3,57% και για την ηλικιακή ομάδα 5-14 χρονών στα 3,8%.

Για τον παράγοντα των μεικτών γάμων και την πιθανή συμβολή του στη δυναμική της αφομοίωσης των Ελληνοαυστραλών παρουσιάζονται στοιχεία στο άρθρο του Tamis (1985). Θα έπρεπε να αναφέρω σ' αυτό το σημείο ότι οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στις διάφορες διαστάσεις του φαινομένου αυξάνουν και τη συνθετότητά του και τη δυσκολία διατύπωσης προβλέψεων: όπως συμπεραίνει και ο Κυο (1981:263) σε αντίστοιχη μελέτη της γλωσσικής αφομοίωσης και των μεικτών γάμων στη Σιγκαπούρη, τα ποσοστά των μεικτών γάμων έχουν κάποια σημαντική σχέση με το μέγεθος του πληθυσμού της αντίστοιχης εθνογλωσσικής ομάδας αλλά και με άλλους, μη-δημογραφικούς παράγοντες.⁵

1.1. Αλληλεπίδραση δημογραφικών μεγεθών και κρατικής πολιτικής

Παρόλο που θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι γενικά η κρατική πολιτική σχετικά με τα μεταναστευτικά θέματα δε θα 'πρεπε να επηρεάζει άμεσα τη δημογραφική κατάσταση των μειονοτικών ομάδων, στην περίπτωση που εξετάζουμε υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για το αντίθετο.

4. Σύμφωνα με στοιχεία έρευνας του KEME για το σχολικό έτος 1981-82, υπήρχαν στο ελληνικό δημόσιο σχολικό σύστημα 2.181 μαθητές που είχαν παλιννοστήσει από την Αυστραλία (16,4% του συνόλου των παλιν/ων). Ο αντίστοιχος αριθμός σε ιδιωτικά σχολεία θα πρέπει να ήταν επίσης σημαντικός. Από στοιχεία της Υπηρεσίας Αλλοδαπών για το 1983, 6.951 παιδιά ηλικίας 5-15 ετών βρίσκονταν στην Ελλάδα, 23,9% του συνόλου των ομογενών αυτής της ηλικίας, απ' αυτούς 4.638 μαθητές.

5. «Η σχέση ανάμεσα στους μεικτούς γάμους και τη διατήρηση της μητρικής γλώσσας είναι μάλλον σχέση αμφίδρασης. Οι μεικτοί γάμοι οδηγούν σε μετατόπιση της μητρικής γλώσσας, πράγμα που ευνοεί ακόμη περισσότερο τους γάμους μεταξύ ατόμων με διαφορετικές γλωσσικές καταβολές. Ενώ το σχετικό μέγεθος του πληθυσμού μιας ομάδας στο σύνολο φαίνεται να είναι ένας σημαντικός παράγοντας που συνδέεται στενά με τη διατήρηση της μητρικής γλώσσας, αυτή επηρεάζεται προφανώς εξίσου και από γλωσσικούς παράγοντες όπως... η λειτουργικότητα και το κύρος των γλωσσών που εμπλέκονται» (ό.π.)

Οι περισσότεροι βασικοί μηχανισμοί αύξησης ή μείωσης του μεγέθους μιας εθνογλωσσικής ομάδας είναι ανεξάρτητοι από τα κρατικά εκπαιδευτικά ή πολιτιστικά μέτρα: αυτό ισχύει π.χ. για τη γονιμότητα-θνησιμότητα, ίσως ακόμη και για τη συχνότητα των μεικτών γάμων. Υπάρχουν όμως άλλοι παράγοντες, όπως τα μέτρα ελέγχου της μετανάστευσης που επιδρούν άμεσα στους τρόπους εισόδου/εξόδου της ομάδας. Η μετανάστευση, και ειδικότερα η παλινοστέηση, παρουσιάζει ευαισθησία στις πολιτικές των δύο χωρών (προέλευσης-υποδοχής) για τα συνταξιοδοτικά, την ιατρική ασφάλιση, τη φορολογία, την εκπαίδευση των παιδιών τους, την υπηκοότητα κ.λπ. Ένας ακόμη τρόπος εισόδου, η άφιξη νέων μελών από τη χώρα προέλευσης, ελέγχεται σαφώς από την αυστραλιανή μεταναστευτική πολιτική και έχει παρουσιάσει διακυμάνσεις στο παρελθόν. Από την προτίμηση για μετανάστες (και μάλιστα επιχορηγούμενους) από τη Μεγάλη Βρετανία και γενικότερα από τη Δυτική/Βόρεια Ευρώπη σε μια πρώτη περίοδο, περνάμε σε μέτρα ενισχυτικά της *αλυσιδωτής*, άρα και οικογενειακής, μετανάστευσης: οι υπάρχοντες Ελληνοαυστραλοί προσελκύουν μεγάλους αριθμούς νέων μεταναστών από τον ελληνικό χώρο. Λέγεται ότι η πρόσφατη πολιτική της Αυστραλίας έχει μετατοπιστεί προς την προτίμηση άλλων πληθυσμών, π.χ. από τη Νοτιοανατολική Ασία: αυτή η αντίληψη είναι αρκετά διαδεδομένη σε ελληνοαυστραλιανούς κύκλους.

Η αμφίδραση δημογραφικών μεγεθών και της πολιτιστικής πολιτικής (ή της εφαρμογής της) τεκμηριώνεται και προς την αντίθετη κατεύθυνση: η ελληνική παροικία, όπως εξάλλου και η ιταλική, είχε απορροφήσει σημαντικό μέρος από τις επιχορηγήσεις για τον «πολυπολιτισμό» με προγράμματα για την εκπόνηση διδακτικού υλικού, δίγλωσση διδασκαλία, διορισμό δίγλωσσων βοηθών δασκάλων σε έναν αριθμό σχολείων κ.λπ. Η μεγάλη δημογραφική συγκέντρωση σε μικρές διοικητικές περιοχές ελληνοαυστραλιανού γενικού, αλλά και μαθητικού πληθυσμού, έγινε ένας καίριος μηχανισμός άσκησης πολιτικής πίεσης και διεκδίκησης θετικών μέτρων στα πλαίσια θεσμών όπως το σχολείο (μια από τις πρώτες σημαντικές έρευνες είχε ως αντικείμενο τα σχολεία μεγάλης «μεταναστευτικής πυκνότητας»: βλ. και την αντίστοιχη έκθεση).

2. ΘΕΣΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ

2.1. Μέσα μαζικής ενημέρωσης, οργανώσεις, κ.ά.

Ενδεικτικά για τη θεσμική στήριξη των Ελληνοαυστραλών, οι Giles et al. αναφέρουν την ύπαρξη ελληνόφωνων περιοδικών και εφημερίδων, ενός μεγάλου αριθμού κινηματογράφων που προβάλλουν ελληνικές ταινίες, ελληνικών βιβλιοπωλείων και ελληνικών παροικιακών οργανώσεων. Θα μπορούσε επιπρόσθετα να αναφέρει κανείς το ελληνοαυστραλιανό θέατρο (ακόμη και παιδικό θέατρο)

αλλά τελευταία και την «τεχνολογική ενίσχυση» που παρέχει στην παρουσία της γλώσσας και κάποιων πολιτιστικών στοιχείων το βίντεο. Τέλος, σε διάφορες κρατικές υπηρεσίες (π.χ. περίθαλψη, νομική βοήθεια, κοινωνική πρόνοια κ.ά.) υπάρχει μια σημαντική υποδομή για διερμηνεία και μετάφραση στα ελληνικά.

Η πρόοδος στα μέτρα στήριξης μέσα και από επίσημους και από ανεπίσημους θεσμούς είναι εντυπωσιακή. Η αξιολόγηση όμως των μέτρων αυτών στα πλαίσια του προηγούμενου παράγοντα, του δημογραφικού μεγέθους της ελληνοαυστραλιανής παροικίας, μετριάξει κάπως αυτή την εντύπωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

*Ελληνοαυστραλιανός πληθυσμός περιοχής Μελβούρνης 1971, 1976, 1981
(δήμοι με τις μεγαλύτερες πυκνότητες Ελληνοαυστραλών το 1966)*

Πληθυσμός Ελληνοαυστραλών				
Δήμος	1971	1976	1981	% συνόλου '81
Collingwood	4.423	2.622	1.522	16,6
Richmond	5.517	3.835	2.487	18,3
Fitzroy	3.054	1.530	889	8,0
S. Melbourne	3.138	2.012	1.522	11,1
P. Melbourne	1.725	1.422	962	16,1
Brunswick	5.289	4.401	3.621	14,4

Πηγές: 1971, 1976, McKay (1981, Πίν. 2Α).
1981, Cahill (1984, Πίν. 2.1).

Με βάση τα απόλυτα μεγέθη του πληθυσμού κατά περιοχή τοπικής αυτοδιοίκησης και των Ελληνοαυστραλών, ο γεωγράφος McKay υπολογίζει δείκτες δημογραφικής συγκέντρωσης.⁶

6. Ο υπολογισμός του δείκτη γίνεται ως εξής:

αριθμός Ελληνοαυστραλών
στην περιοχή
συνολικός πληθυσμός
περιοχής

αριθμός Ελληνοαυστραλών
στη Μελβούρνη
συνολικός αριθμός Ελληνοαυστραλών
στη Μελβούρνη

Έτσι ο δείκτης 1:00 για μια περιοχή υποδηλώνει ότι ο αριθμός των Ελληνοαυστραλών είναι ακριβώς ο αναμενόμενος, δηλαδή σε ποσοστό ίσο με το ποσοστό των Ελληνοαυστραλών στο συνολικό πληθυσμό της Μελβούρνης (McKay, 1981:4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Δείκτες δημογραφικής συγκέντρωσης Ελληνοαυστραλών (Μελβούρνη 1966-1976)

Δήμος	Δημογραφική συγκέντρωση					
	1966	σειρά	1971	σειρά	1976	σειρά
Collingwood	7,66	1	6,91	1	5,59	1
Richmond	6,46	2	6,39	2	5,20	3
Fitzroy	5,70	3	3,90	4	2,65	9
S. Melbourne	3,83	4	3,82	5	3,35	6
P. Melbourne	3,66	5	4,84	3	5,39	2
Bruswick	3,29	7	3,37	6	3,38	5

Πηγή: McKay (1981, Πίν. 1Α).

2.2. Σχολεία

Κατά την ερευνητική ομάδα του Giles, «τα νέα ελληνικά διδάσκονται σε μερικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον ένας μεγάλος αριθμός κοινοτικών και ιδιωτικών σχολείων προσφέρουν επίσης τη νεοελληνική γλώσσα» (1985:258). Τεκμηριώνεται έτσι η ύπαρξη θεσμικής στήριξης στον εκπαιδευτικό χώρο. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε αρκετά πρόσθετα στοιχεία, τα δίγλωσσα προγράμματα, τα «ανεξάρτητα», δηλαδή, ιδιωτικά ημερήσια δίγλωσσα προγράμματα κοινοτήτων ή της εκκλησίας, όπως και νεοελληνικά προγράμματα στο καθολικό ή το ανεξάρτητο (δηλ. προτεσταντικό) σύστημα. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα προγράμματα έχουν τα τελευταία χρόνια πολλαπλασιαστεί: υπάρχουν και στα τρία πανεπιστήμια (Melbourne, Monash, Latrobe) αλλά και σε αρκετά ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης (Phillip Institute of Technology, Footscray, Victoria κ.λπ.). Σ' αυτά τα προγράμματα προετοιμάζεται το προσωπικό που θα στελεχώσει τις διάφορες ελληνόφωνες κρατικές υπηρεσίες αλλά και τα ελληνικά εκπαιδευτικά προγράμματα στους διάφορους φορείς. Αξιοσημείωτο είναι το κενό της ελληνόφωνης ή δίγλωσσης αγωγής, το οποίο φαίνεται να υπάρχει στην κρίσιμη προσχολική ηλικία. Λεπτομέρειες για το φάσμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τους φορείς που τα οργανώνουν υπάρχουν και στο υπόμνημα της παροικίας για το ελληνοαυστραλιανό συνέδριο.

2.2.1. Σχολικά προγράμματα: μια γενική αποτίμηση

Τα στοιχεία στην προηγούμενη ενότητα τεκμηριώνουν πράγματι μια σημαντική παρουσία των νεοελληνικών στον εκπαιδευτικό χώρο. Ποια είναι όμως η αντιστοιχία τους με το μέγεθος της παροικίας; Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνονται στις

ανάγκες του πληθυσμού σχολικής ηλικίας και μάλιστα στα πλαίσια αναγνωρισμένων δικαιωμάτων; Ενδεικτικά θα παραθέσω ορισμένα στοιχεία, που αν και δεν είναι πρόσφατα, σκιαγραφούν τις γενικές γραμμές της κατάστασης ακόμη και σήμερα (Αφένδρας, 1982, Smolicz, 1979, Πίν. 14). Στα μέσα της δεκαετίας του '70 υπήρχαν στην Αυστραλία 4 σχολεία με περισσότερους από 500 Ελληνοαυστραλούς μαθητές, 57 σχολεία με περισσότερους από 200, 149 σχολεία με περισσότερους από 100 Ελληνοαυστραλούς μαθητές. Αντίστοιχα, στην πολιτεία της Βικτόριας και μόνο, το 1975, 62 από τα κρατικά δημοτικά σχολεία είχαν περισσότερους από 100 ελληνόφωνους μαθητές και 26 σχολεία περισσότερους από 200. Σταματώ στον αριθμό των 100 μαθητών κατά σχολείο, γιατί με τόσους Ελληνοαυστραλούς δημιουργείται μια αναμφισβήτητη προϋπόθεση, μια μαζική ανάγκη αλλά και μια αριθμητική άνεση που εγγυάται τη σχετική σταθερότητα ενός προγράμματος. Και όμως, τα προγράμματα νέων ελληνικών που αντιστοιχούσαν σ' αυτούς τους αριθμούς το 1975 ήταν τρία και όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 5, μέχρι το 1982 ποτέ δεν ξεπέρασαν τα 10, ποτέ δεν αγκάλιασαν περισσότερες από μερικές εκατοντάδες Ελληνοαυστραλών. Αν μάλιστα εξετάσει κανείς και τη διαχρονική σταθερότητα των ελληνικών προγραμμάτων, άλλη απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεσματικότητας, η κατάσταση διαγραφόταν, για την ίδια τουλάχιστον περίοδο, αποκαρδιωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Αριθμός προγραμμάτων νέων ελληνικών σε κρατικά σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Μελβούρνη 1974-82)

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Άνοιξαν	1	2	0	6	1	0	0	3	2
Έκλεισαν:	0	0	0	0	1	2	1	3	;
Σύνολο:	1	3	3	9	9	7	6	6	;

Πηγή: Αφένδρας (1982, Πίν. 5).

Είναι χαρακτηριστικό ότι ούτε ένα από τα προγράμματα που ιδρύθηκαν τα τρία πρώτα χρόνια (1974-76) δεν είχε επιβιώσει το 1982.

Οι λόγοι μιας τέτοιας αστάθειας ήταν διάφοροι, κυριότερος ίσως είναι η συνεχής τάση του ελληνοαυστραλιανού πληθυσμού για μετεγκατάσταση στα εξωτερικά προάστεια της Μελβούρνης που σχολιάστηκε και προηγουμένως.⁷ Έτσι

7. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και σε άλλες ελληνικές παροικίες, με τις ίδιες φυσικά επιπτώσεις στα εκπαιδευτικά. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία της McLean (1982:144) για ένα μικρό δημοτικό σχολείο στην Αδελαΐδα: «Στα μέσα της δεκαετίας του '70 περίπου το 70% του αριθμού των μαθητών ήταν μη-αγγλόφωνες καταγωγής. Η αναλο-

προγράμματα όπως τα δίγλωσσα, που μέσα από την ισχύουσα διαδικασία κερδήθηκαν μετά από μαζικές κινητοποιήσεις της παροικίας και ως αποτέλεσμα έντονων πολιτικών πιέσεων, έσβησαν μόνα τους σε διάφορες περιοχές λίγο αργότερα από έλλειψη μαθητών. Τις άμεσες επιπτώσεις στην καθημερινή διδακτική πράξη αλλά και τις *γλωσσικές επιλογές* των μαθητών τις βλέπουμε στην έκθεση αξιολόγησης των δίγλωσσων προγραμμάτων από τον καθηγητή Des Cahill.

«Το 1984 με τέσσερα μόνο παιδιά... ο δάσκαλος των ελληνικών διαπίστωσε ότι η ομάδα δεν ήταν βιώσιμη. Δεν μπορούσε να εφαρμοστεί η μέθοδος του να μαθαίνουν τα παιδιά το ένα από το άλλο. Απ' ό,τι φαίνεται, χρησιμοποιούν τα αγγλικά πολύ περισσότερο από προηγούμενες ομάδες» (1984:70).

Με την πρόσθετη άνεση που μας παρέχει το ξεκαθάρισμα της δημογραφικής εικόνας στα χρόνια που πέρασαν, μπορούμε να πούμε ότι η επιλογή των σχολείων για την υλοποίηση των ελληνικών προγραμμάτων ήταν μάλλον μωωπική. Στην περίπτωση των δίγλωσσων προγραμμάτων των δήμων Richmond και Collingwood αυτό αναφέρεται και στην παραπάνω αξιολόγηση από τον Cahill:

«Όπως παρατήρησε ο επιθεωρητής της περιφέρειας εκείνης, ο ελληνικός πληθυσμός του Richmond “κατά τα φαινόμενα μειώνεται”. Ένας Έλληνας όμως από τα μέλη της επιτροπής απάντησε ότι παρά τη μείωση των αριθμών θα παρέμενε ένας σταθερός πυρήνας ελληνόφωνων μαθητών στην περιοχή» (1984:19). Αυτά στις αρχικές συναντήσεις της επιτροπής προγραμματισμού.

Πέρα όμως από τα δημογραφικά προβλήματα επιβίωσης, προκύπτουν στην πορεία και προβλήματα που φαίνεται πως οφείλονται στον τρόπο ίδρυσης των προγραμμάτων. Ανατρέχω και πάλι στη μαρτυρία του Cahill:

«...Ξεκινούσε ένα πρόγραμμα σε κάποιο σχολείο, συνήθως είτε γιατί ο διευθυντής ή κάποιος δάσκαλος είχε κάποια ιδιαίτερη γνώση (π.χ. μιλούσε κάποια γλώσσα) είτε γιατί είχε διαπιστώσει μια ανάγκη είτε γιατί είχε αναπτύξει κάποιο συγκεκριμένο ενδιαφέρον. Το πρόγραμμα, ανάλογα με τον (οργανωτικό) τύπο του, συνεχιζόταν, εφόσον ο συγκεκριμένος διευθυντής ή δάσκαλος εξακολουθούσε να βρίσκεται στο ίδιο σχολείο, δεν έπαιρνε μετάθεση σε άλλο και συνέχιζε με τον ίδιο απαραίτητο ενθουσιασμό και εμμονή. Αυτό που χαρακτήριζε με δραματικό τρόπο τη διαδικασία ήταν το *τυχαίο*: παρά τη συνεχή έμφαση στον πολυπολιτισμό τα περασμένα δέκα χρόνια, το αποτέλεσμα ήταν ένα πρόγραμμα *εδώ κι ένα εκεί*» (1986:61, δική μου η έμφαση, Β.). Πρέπει βέβαια να αναφερθεί ότι η κατάσταση απ' αυτή την άποψη στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν πολύ καλύτερη.

για είναι τώρα πολύ μικρότερη. Πολλές ελληνικές και ιταλικές οικογένειες έχουν μετακομίσει απ' αυτή την περιοχή, αγοράζοντας μεγαλύτερα σπίτια στα εξωτερικά προάστια... Το 1981 το 28% των μαθητών του σχολείου ήταν ελληνικής καταγωγής (35 οικογένειες)... Τα περισσότερα παιδιά αυτών των οικογενειών είχαν γεννηθεί στην Αυστραλία».

Αλλά και σε άλλες υπερπόντιες ελληνικές παροικίες καταγράφονται ανάλογες τάσεις. Στο Κεμπέκ, ο γλωσσοδημογράφος Caldwell (1983:56) παρατηρεί: «les résultats du recensement de 1981 n'étaient pas encore disponibles. Sans doute indiqueront-ils un mouvement de population grecque vers les banlieus et les zones limitrophes à l'île de Montébal».

2.3. Θεσμική στήριξη και υποκειμενική αποτίμηση

Τα παραπάνω αφορούν την αντικειμενική ζωτικότητα. Τα αποτελέσματα της έρευνας του Giles κ.ά. σχετικά με την προσλαμβανόμενη ή υποκειμενική ζωτικότητα συνοψίζονται ως εξής:

Γενικά οι Αγγλοαυστραλοί νέοι πιστεύουν ότι η διαφορά είναι μεγαλύτερη ανάμεσα στην αγγλική και την ελληνική παρουσία στις *κυβερνητικές υπηρεσίες*, στα *μαζικά μέσα*, τα *σχολεία*, τις *επιχειρήσεις* και τη *θρησκευτική λατρεία* από ό,τι οι Ελληνοαυστραλοί συνομήλικό τους.

Από τις απαντήσεις των μαθητών προκύπτει η παρακάτω ιεράρχηση:

	EA	AA
<i>Χρήση των ελληνικών στη θρησκευτική λατρεία</i>	5,71	(4,58)
<i>Χρήση των ελληνικών στις κυβερν. υπηρεσίες</i>	5,19	(4,13)
<i>Χρήση των ελληνικών στα σχολεία</i>	4,77	(3,35)
<i>Χρήση των ελληνικών στις επιχειρήσεις</i>	4,58	(3,25)
<i>Χρήση των ελληνικών στα μαζικά μέσα</i>	4,09	(2,96)

(Κλίμακα 7 διαβαθμίσεων).

Πηγή: Giles, ό.π. πίν. 1.

2.4. Θεσμική στήριξη και κυβερνητική πολιτική

Στα πλαίσια και των προηγούμενων στοιχείων μπορούμε να κάνουμε τις παρακάτω παρατηρήσεις: και ο χώρος της οικονομικής ζωής (επιχειρήσεις-χαμηλή υποκειμενική ζωτικότητα) και της θρησκευτικής λατρείας (η πιο υψηλή ζωτικότητα) είναι χώροι έξω από τη ζώνη επιρροής της κρατικής πολιτικής. Η παρουσία, εξάλλου, στις κυβερνητικές υπηρεσίες θεωρείται έντονη και από τους Ελληνοαυστραλούς και από τους Αγγλοαυστραλούς, στην ίδια σχετική σειρά, όχι όμως και στον ίδιο βαθμό. Αυτή η αντίληψη αναγνωρίζει την πραγματικά αξιόλογη χρήση της ελληνικής κυρίως στις κοινωνικές υπηρεσίες (υγεία, πρόνοια κ.λπ.) όπου παρέχεται η δυνατότητα μετάφρασης και διερμηνείας από τα αγγλικά. Υπήρξαν μάλιστα κατά καιρούς ακόμη και προγράμματα εκπαίδευσης ιατρικού προσωπικού στα ελληνικά για βελτίωση της επικοινωνίας τους με το μονόγλωσσο, ελληνόφωνο κοινό (π.χ. σειρά ταχύρρυθμων μαθημάτων στα ελληνικά για ραδιολόγους, που ανέπτυξε ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Μελβούρνης Terry Quinn). Υπάρχει επίσης ένας σημαντικός όγκος ενημερωτικού υλικού μεταφρασμένου στα ελληνικά (όπως και σε άλλες γλώσσες μεταναστών) που προέρχονται από ένα μεγάλο αριθμό υπηρεσιών – υλικό που μέσα και από την οπτική παρουσία του μαζί και με τις ελληνόφωνες επιγραφές σε δημόσια κτίρια και χώρους καθώς και στα παροικιακά εμπορικά καταστήματα θα πρέπει να συμβάλει στην ψυχολογική ενίσχυση της γλωσσικής ζωτικότητας.

Το θέμα της κρατικής πολιτικής μέσα από εθνογλωσσικά εξειδικευμένες υπηρεσίες βρέθηκε στο επίκεντρο συζητήσεων στις αρχές της δεκαετίας του '80. Από πολλούς υποστηρίχθηκε η κατάργηση αυτών των εξειδικευμένων (*ethnospecific*) υπηρεσιών και η αντικατάστασή τους με άλλες γενικές (*generic*), δηλαδή για όλο το κοινό, ανεξάρτητα γλώσσας ή εθνότητας.

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΥΡΟΣ

Στη θεώρηση του κοινωνικού κύρους οι Giles κ.ά. (1983: 254) συμπεριλαμβάνουν την *οικονομική κατάσταση* και την *πολιτική δύναμη* μιας εθνογλωσσικής ομάδας, τη *θέση της γλώσσας της*, την *κοινωνική και ιστορική της θέση* απέναντι στις άλλες ομάδες. Κατά την ανάλυση της αντικειμενικής ζωτικότητας των Ελληνοαυστραλών διαπιστώνεται η τωρινή χαμηλή κοινωνικοοικονομική τους θέση, ενώ παρουσιάζονται και σημεία ανοδικών τάσεων σε σχέση με τους αυστραλογεννημένους γενικά. Από την άποψη παρουσίας στον πολιτικό χώρο, διαπιστώνουμε την ύπαρξη Ελληνοαυστραλών εκλεγμένων σε κάθε επίπεδο –δημοτικό, πολιτειακό και ομοσπονδιακό– που επαυξάνουν το κύρος της εδώ παροικίας. Σημειώνουμε και από πρακτική άποψη τον καθοριστικό τους ρόλο στη διεκδίκηση ελληνοαυστραλιανών προγραμμάτων (εκπαίδευσης, πρόνοιας κτλ) στο κρατικό σύστημα, με αποτέλεσμα να ενισχύεται πολλαπλά το κύρος της παροικίας.

Η ιστορική θέση (και η κοινωνική αποδοχή) των Ελληνοαυστραλών διαπιστώνεται ότι βελτιώθηκε σημαντικά από τη συμμαχική εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σε μια κοινωνία που δε συμπαθούσε ιδιαίτερα τους μη-Αγγλοσάζονες και μάλιστα τους μετανάστες από χώρες της Μεσογείου. Εφόσον οι Giles κ.ά. δεν κάνουν κάποια ανάλογη μνεία, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε με επιφύλαξη κάτι για το *σχετικό* γλωσσικό και πολιτιστικό μας κύρος: είναι σίγουρα υψηλό, αλλά η παρουσία μας στο χώρο της Αυστραλίας δεν είναι η μόνη με ιστορική και πολιτιστική λάμψη. Νέοι Αυστραλοί από τον ασιατικό χώρο, π.χ. τη Νοτιοανατολική Ασία, την Κίνα, την Ινδία είναι και αυτοί φορείς μεγάλων πολιτιστικών παραδόσεων και μάλιστα γεωγραφικά γειτονικών στην Ωκεανία. Επιπλέον οι εμπορικές, επιστημονικές και πολιτιστικές συναλλαγές είναι εντατικές με την Ιαπωνία. Τα επιτεύγματά της είναι γνωστά στους Αυστραλούς και εντυπωσιάζουν. Θα ήταν ενδιαφέρον να καταγράψει κανείς το ποσοστό των Ελληνοαυστραλών μαθητών που παρακολουθούν μαθήματα της ινδονησιακής γλώσσας ή των ιαπωνικών και όχι των ελληνικών. Θα πρέπει και μεις να έχουμε υπόψη μας ότι στη διαμόρφωση της συνολικής κατάστασης σημαντικό δεν είναι τόσο το πόσο εκτιμούμε στην Ελλάδα την ιστορία και τα περασμένα ή τωρινά πολιτιστικά μας επιτεύγματα, αλλά κατά πόσο αυτή μας την αυτοεκτίμηση τη

συμμερίζονται οι ομογενείς μας Ελληνοαυστραλοί και οι Αγγλοαυστραλοί γεί-
τονές τους.⁸

Τέλος, ενδείξεις από πρόσφατα στοιχεία (που η ερμηνεία τους αμφισβητείται όμως από ορισμένους Ελληνοαυστραλούς ερευνητές) αφήνουν να διαφαίνεται μια βελτίωση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης των Ελληνοαυστραλών με το πέρασμα από τη γενιά των ελληνογεννημένων σ' αυτούς που έχουν γεννηθεί στην Αυστραλία.⁹ Συγκεκριμένα, συγκρίνοντας τις δύο υπο-ομάδες στην ηλικιακή ομάδα των 15-24 ετών, ο Storer (1987) εντοπίζει δραματικές διαφορές στα ποσοστά των νέων που απασχολούνται σε ανειδίκευτες εργασίες χαμηλού εισοδήματος, στα ποσοστά εγκατάλειψης σπουδών και στα ποσοστά των νέων που ολοκληρώνουν τις σπουδές τους. Το άλμα είναι ακόμη πιο σημαντικό για τις Ελληνοαυστραλές δεύτερης γενιάς αυτής της ηλικίας. Όπως συμπεραίνει ο Storer, «γενικά, τα παιδιά των Ελλήνων της Βικτόριας αποκομίζουν καλύτερη εκπαίδευση, περισσότερα εκπαιδευτικά προσόντα και απασχολούνται λιγότερο σε θέσεις χαμηλού κύρους από τα παιδιά γονιών που έχουν γεννηθεί (και αυτοί) στην Αυστραλία».

Αν είναι σωστές αυτές οι παρατηρήσεις, μας γεννούν πολλά ερωτήματα σε σχέση και με το θέμα της πολιτιστικής επιβίωσης:

Πώς θα επιδράσει η ανοδική κινητικότητα των Ελληνοαυστραλών στο κοινωνικό τους κύρος και τι επιπτώσεις θα έχει στην εθνογλωσσική τους ζωτικότητα;

Η σχετική μειονεκτική θέση των ελληνογεννημένων βελτιώνεται σαν συνάρτηση του χρόνου παραμονής τους στην Αυστραλία ή όχι;

Υπάρχουν σχέσεις ανάμεσα στη σχολική επίδοση των Ελληνοαυστραλών και τη διγλωσσία του τύπου που συζητούν οι Cummins και Skutnabb-Kangas;

Σε τι θέση βρίσκονται οι Ελληνοαυστραλοί της τρίτης γενιάς, αυτοί δηλαδή που και οι γονείς τους γεννήθηκαν στην Αυστραλία;

8. Ίσως γίνει περισσότερο κατανοητό το μη αυτονόητο αυτής της πολιτιστικής και γλωσσικής εκτίμησης από τους Ελληνοαυστραλούς μέσα από μια δική μου εμπειρία με τη μικρότερη (και χαμηλότερης ζωτικότητας;) παροικία της Αδελαΐδας. Στη διάρκεια της επίσκεψής μου το 1981 οι επίμονες προσπάθειές μου να χρησιμοποιήσω ελληνικά με Ελληνοαυστραλέζα ιδιοκτήτρια καταστήματος αντιμετωπίστηκαν με ψυχρότητα και απαντήσεις στα αγγλικά: η παρουσία Αγγλοαυστραλών πελατών ήταν καθοριστική. Αργότερα γνωρίστηκα με διά μέσου της κόρης της, μαθήτριας σε σχολείο που επισκέφθηκα στα πλαίσια της έρευνάς μου, και ανακάλυψα ότι δεν υστερούσε καθόλου απ' τη σκοπιά της πρόσβασης στην ελληνική γλώσσα. Ήταν προφανώς χαμηλή η αποτίμησή της γι' αυτήν και συνεπώς η επιλογή της για δημόσια χρήση. Κάτι τέτοιο θα ήταν αδιανόητο στη Μελβούρνη.

9. Δεν είναι όμως εύκολο να εκτιμήσει κανείς τις συνολικές επιπτώσεις μιας τέτοιας μεταβολής στη ζωτικότητα των Ελληνοαυστραλών/Αγγλοαυστραλών (βλ. και Fishman, 1971: 312-330).

3.1. Κοινωνικο-οικονομικό κύρος και πρόσληψη της ζωτικότητας

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 7, οι Ελληνοαυστραλοί και οι Αγγλοαυστραλοί μαθητές συμφώνησαν ότι η ελληνοαυστραλιανή ζωτικότητα είναι υψηλότερη από την αντίστοιχη αγγλοαυστραλιανή στον παράγοντα της *υπερηφάνειας για την πολιτιστική ιστορία των Ελληνοαυστραλών*.¹⁰ Στο πλέγμα των διαστάσεων του κύρους, οι τελευταίοι επέδειξαν την τάση να υποβαθμίζουν τη διαφορά ζωτικότητας ανάμεσα στις δύο ομάδες μέσα από μια υπερβολικά υψηλή αντίληψη για τη σπουδαιότητα της ελληνοαυστραλιανής παρουσίας στον οικονομικό χώρο,

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Απαντήσεις Αγγλοαυστραλών και Ελληνοαυστραλών μαθητών σε ερωτήσεις σχετικά με το κύρος της αντίστοιχης ομάδας/ γλώσσας

		<i>Ερωτήσεις σχετικά με το κύρος</i>			
<i>Ερωτ.</i>	<i>υποκειμ.ζωτικότητας:</i>	<i>ΑΑ αξιολογητές</i>		<i>ΕΑ αξιολογητές</i>	
		<i>ζωτικ. Α</i>	<i>ζωτικ. Ε</i>	<i>ζωτικ. Α</i>	<i>ζωτικ. Ε</i>
Ερ. 2:	Πρόσληψη διεθνούς κύρους γλώσσας	5,74	4,13	5,74	4,10
Ερ. 5:	Έλεγχος επιχειρήσεων	5,35	3,71	4,77	4,90
Ερ. 7:	Κύρος ομάδας	5,77	3,84	4,68	4,87
Ερ. 12:	Πολιτική δύναμη ομάδας	5,94	2,71	5,42	3,29
Ερ. 15:	Υπερηφάνεια στην πολιτιστική ιστορία ομάδας	5,06	6,19	4,87	6,45

(Κλίμακα 7 διαβαθμίσεων)

Πηγή: Giles, Rosenthal & Young (1985, Πίν. 1).

κάτι που κατά τους ερευνητές μπορεί να οφείλεται στην ισχυρή δημογραφική παρουσία της εθνότητάς τους στη συγκεκριμένη συνοικία (Giles *κ.α.*, 1985: 264). Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε σαν μια πρόσθετη εξήγηση και τη μεγάλη «ορατότητα» της μικρής ελληνοαυστραλιανής επιχείρησης της γειτονιάς τους.

Εξάλλου, υπάρχει σχεδόν απόλυτη συμφωνία ανάμεσα στους μαθητές, Ελληνοαυστραλούς και Αγγλοαυστραλούς, σχετικά με το διεθνές κύρος των αγγλικών.

10. Αυτές οι ενδείξεις δεν ανατρέπουν τις παρατηρήσεις μου για τον πολιτιστικό παράγοντα στην προηγούμενη ενότητα οι οποίες αφορούν το σύνολο Ελληνοαυστραλών/Αγγλοαυστραλών, άλλες ηλικίες, επίπεδα εκπαίδευσης, γεωγραφικούς χώρους, αλλά και τη δυναμικά εξελισσόμενη κατάσταση. Στο σύνολο των ερευνών τους ο Giles και οι συνεργάτες του προσπαθούν να διαπιστώσουν ποιες είναι οι διακυμάνσεις της υποκειμενικής ζωτικότητας σ' αυτά ακριβώς τα πλαίσια.

3.2. Κρατική πολιτική και κοινωνικό κύρος

Το κύρος είναι ένας πολυδιάστατος παράγοντας με δύσκολα καθοριζόμενα αντικειμενικά επίπεδα. Στο σύνολό τους, οι διαστάσεις του βρίσκονται πέρα από τη δυνατότητα άμεσης παρέμβασης με μέτρα κρατικής πολιτικής. Η πολιτική δύναμη π.χ. της ομάδας δεν εξαρτάται από τη μεταναστευτική πολιτική είτε της χώρας προέλευσης είτε της χώρας υποδοχής – και δεν πρέπει να εξαρτάται. Η διεθνής θέση μιας γλώσσας δε νομοθετείται, αλλά είναι το αποτέλεσμα μακροχρόνιων ιστορικών διαδικασιών. Δεν μπορεί εύκολα ο κρατικός μηχανισμός να επηρεάσει την οικονομική κατάσταση μιας μεταναστευτικής ομάδας, μ' εξαίρεση, βέβαια, τις ακραίες περιπτώσεις του τύπου των φυλετικών διακρίσεων ή της γενοκτονίας.

Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο για τα πολιτιστικά. Εδώ η κρατική πρόσβαση είναι σχεδόν απεριόριστη και στη διαμόρφωση της ουσίας και στη διάδοσή της και στην αποτίμησή της από το κοινό. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ο εναρμονισμός των πολιτιστικών μέτρων των δύο χωρών για τους μετανάστες και η συνεργασία παρουσιάζουν τον ιδανικό άξονα στήριξης του κύρους της παροικίας, με απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια την ισότιμη συμμετοχή της.

4. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αντικειμενική ζωτικότητα με τις διάφορες διαστάσεις της προσλαμβάνεται από τα μέλη της κοινότητας και διαμορφώνει την υποκειμενική τους στάση, μια στάση που σε μεγάλο βαθμό καθορίζει και τη γλωσσική τους δράση: επιλογή της μιας ή της άλλης γλώσσας σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις.

Οι Giles, Rosenthal και Young, έχοντας λάβει υπόψη τους διάφορα στοιχεία, τεκμηριώνουν ένα μεγάλο βαθμό εθνογλωσσικής ζωτικότητας των Ελληνοαυστραλών σε δύο κύριους άξονες: τη δημογραφική δυναμική της παροικίας καθώς και το πολιτιστικό της κύρος. Σ' αυτό συγκλίνουν τα αντικειμενικά δεδομένα που εξέτασαν και η αντίληψη που, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της έρευνάς τους, έχουν διαμορφώσει οι νέοι Ελληνοαυστραλοί και οι Αγγλοαυστραλοί κοντά τους. Μερικά όμως πρόσθετα στοιχεία που εξετάσαμε για την κατάσταση των Ελληνοαυστραλών ίσως θαμπάνουν την εικόνα μας για το μέλλον της ελληνικής γλώσσας: ορισμένες από τις σημαντικότερες διαστάσεις μάλλον είναι πιο ευάλωτες απ' ό,τι πιστεύουν οι Ελληνοαυστραλοί νέοι της έρευνας, αλλά κι απ' ό,τι πιστεύεται γενικά. Αυτό φαίνεται και στο θέμα της μεταβαλλόμενης δημογραφικής κατάστασης και στη διάσταση της θεσμικής στήριξης της ζωτικότητας, ειδικότερα το σχολείο. Και ο κύκλος θα συνεχίζεται, εφόσον μια νέα αντικειμενική κατάσταση προσλαμβάνομενη θα καθορίζει δυναμικά την εξέλιξη της υποκειμενικής ζωτικότητας. Το φαινόμενο είναι αναμφίβολα σύνθετο, καθώς

συχνά υπάρχουν έντονες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους διάφορους παράγοντες και κάθε παρέμβαση σε μια διάσταση μπορεί να εκκινήσει συνέπειες σε κάποια άλλη.

Σ' αυτή την πρώτη διερεύνηση δεν προσφέρονται συγκεκριμένες προτάσεις για τη διατύπωση πολιτικής – αυτό θα απαιτούσε μια πιο λεπτομερή ανάλυση και των παραγόντων της ζωτικότητας και της υπάρχουσας πολιτικής των δύο χωρών και των αντίστοιχων προτάσεων ενός μεγάλου αριθμού παροικιακών φορέων. Πιστεύω όμως ότι η συστηματική διάγνωση της εθνογλωσσικής ζωτικότητας μπορεί να προσφέρει στη διαδικασία διατύπωσης της μεταναστευτικής πολιτικής ένα πλαίσιο αξιολόγησης εναλλακτικών μέτρων και έναν τρόπο οργάνωσης των συνιστωσών του προβλήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Afendras, E. A., 1981: «An outsider comes inside: the views of a Greek sociolinguist visiting Australia», in: M. Garner (ed) *Community languages their role in education*, Melbourne, River Seine Publications, 177-190.
- Αφένδρας, Βαγγέλης, 1982: «Εισαγωγικά στοιχεία», σεμινάριο «Η διδασκαλία των νεοελληνικών στη Βικτόρια: Κατάσταση, προβλήματα, προοπτικές», *Κόιντοτικά Νέα*, 14-2-1982.
- Australian Department of Education, 1975: *Inquiry into Schools of High Migrant Density: 1974 study based on Schools selected in New South Wales and Victoria*, Australian Government Publishing Service, Canberra.
- Cahill, D. P., 1984: «A Greek-English bilingual education program: Its implementation in four Melbourne schools», *Studies in intercultural education*, vol. 1, Language & Literacy Centre, Phillip Institute of Technology, Melbourne.
- Cahill, D. 1986: «An evaluation of Australia's multicultural education program», *Journal of multilingual and multicultural development*, 7.1:55-69.
- Caldwell, G. 1983: «Aspects démographiques», in T. Ioannou, *La communauté grecque du Québec*, Collection *Identité et changements culturels* No 4, Institut québécois de recherche sur la culture, Québec.
- Clyne, M. 1981: «Community languages and language policy: demographic perspectives», in M. Garner (ed), *Community languages: their role in education*, Melbourne: River Seine Publications, 12-36.
- Costantakos, C. M., 1982: «Ethnic language as a variable in subcultural continuity», in: H. Psomiades & A. Scourby (eds), *The Greek American society in transition*, Pella publishing Co, New York.
- Fishman, J. A., 1971: *The sociology of language: An interdisciplinary social science approach to language in society*, in Fishman (ed), *Advances in the sociology of language*, The Hague, Mouton, 217:418.
- Giles, H., Rosenthal, D. & L. Young, 1985: «Perceived ethnolinguistic vitality: the Anglo-Greek-Australian setting», *Journal of multilingual and multicultural development*, 6.3/4:253-269.

- Hamers, J. F., & M. Blanc, 1982: «Towards a social psychological model of bilingual development», *Journal of languages and social psychology*, 1.1:29-49.
- Kapardis, A. and A. Tamis (eds), 1988: *Afstraliotes Hellenes: Greeks in Australia*, Melbourne River Seine Press.
- Kuo, E C Y, 1981: «Population ratio, intermarriage and mother tongue retention», in E.A. Afendras & E.C.Y. Kuo (eds), «*Language and society in Singapore*» Singapore, Singapore University Press, 254-264.
- McKay, J., 1981: «Ethnic communities in Melbourne: an atlas of overseas born population», *Monash publications in Geography*, No 26, Melbourne, Monash University.
- McLean, B., 1982: *Languages other than English in the primary school: six case studies*, Canberra, CSC.
- Quinn, T. J., 1981: «Establishing a threshold-level concept for community language teaching in Australia», in M. Garner (ed), *Community languages: their role in education*, Melbourne, River Seine Publications, 79-96.
- Smolicz, J. J., 1979, *Culture and education in a plural society*, Curriculum Development Centre, Canberra.
- Smolicz, J. J., 1985: «Greek-Australians: a question of survival in multicultural Australia», *Journal of multilingual and multicultural development*, 6.1: 17-29.
- Storer, D., 1987: «Notes for the Greek-Australian Conference», 1987.
- Tamis, A., 1985: «Cultural, historical and socioeconomic factors affecting the language loyalty of Greek immigrants in Victoria», *Journal of intercultural studies*, 6.2:22-58.
- Victorian Ethnic Affairs Commission, 1984: «Language use in Australia», Information paper No 3, Division of Research and Policy, Melbourne.
- Victorian Ethnic Affairs Commission, 1987: «Greek family life in the 1980s», Information paper No 2, Greek-Australian conference, Melbourne.
- Victorian Ethnic Affairs Commission, 1987: «Greek participation in Victoria's education system», Information paper No 3, Greek-Australian conference, Melbourne.
- Victorian Ethnic Affairs Commission, 1987: «The education of Greek youth in Victoria», Community paper No 4, Greek-Australian conference, Melbourne.
- Vries, J. de, 1980: «Demographic approaches to the study of language and ethnic relations», in H. Giles & B. Saint-Jacques (eds), *Language and ethnic relations*, Oxford & New York, Pergamon Press, 87-99.